

Резнік Юлія,

здобувачка II освітнього рівня (магістратура) Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: Мірошніченко Тетяна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

СТВОРЕННЯ ФАСИЛІТАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ (АНАЛІЗ НАУКОВИХ РОЗВІДОК)

Проблема створення фасилітативного середовища в початковій школі особливої актуальності набуває в умовах воєнного стану. Найбільш вразливими верствами населення є діти, які сьогодні потребують з боку дорослих особливої підтримки, любові, захисту від деструктивних впливів із зовнішнього середовища. Відтак важливого значення набуває питання реалізації педагогічної фасилітації в професійній діяльності вчителя початкових класів. Низка сучасних психолого-педагогічних досліджень присвячені вивченню педагогічної фасилітації у взаємодії з учнями. Наукові розвідки сучасних дослідників (О. Галіцян, А. Гельбек, М. Казанжи, Н. Лук'янчук, К. Шевченко, О. Фокши та ін.) доводять, що проблема педагогічної фасилітації в освітньому процесі є актуальним питанням сьогодення і потребує практичного розв'язання.

Так, дисертаційне дослідження О. Фокши присвячене проблемі формування фасилітаційної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у професійній підготовці [6]. Науковцею встановлено, що феномен фасилітації тісно пов'язаний з:

- ідеєю вільного розвитку особистості;

- ідеєю категоричного морального імперативу (людина не є «засобом», а є «метою»);
- ідеєю пристосування системи виховання до людини, а не навпаки;
- ідеєю «філософії серця» Г. Сковороди та «людинолюблячого серця» В. Сухомлинського;
- ідеєю виховання почуттєвості у ставленні людини до світу, іншої людини та самої себе [6, с. 21].

Окреслені ідеї відповідають концептуальним положенням гуманістичної особистісно орієнтованої педагогіки, що є фундаментальними для освітнього процесу Нової української школи, й зокрема, для створення фасилітативного середовища в початковій школі.

Нам імponує позиція О. Фокши розкладати фасилітаційну взаємодію як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, що сприяє прояву особистісної активності кожного, налагодженню емоційного контакту, забезпечує оптимальні умови для формування позитивної мотивації до діяльності [6]. Адже навчальна мотивація молодших школярів багато в чому залежить від психологічного клімату в класі, активізації позитивних емоцій у навчально-пізнавальній діяльності, від вміння вчителя створити умови для творчого розвитку особистості.

Науковий інтерес становить дослідження А. Гельбек, в якому розкрито питання розвитку комунікативних навичок підлітків засобами фасилітаційного впливу. Вчена досліджує у наукових працях поняття «фасилітаційна взаємодія» і наголошує на важливості створення особливої психологічної взаємодії – фасилітаційної, яка сприятиме прояву особистої активності учнів, налагодженню емоційно-комунікативного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу [2, с. 39]. Цілком погоджуємося з позицією А. Гельбек стосовно того, що традиційне навчання акцентує на набутті учнем знань, що передає вчитель у «готовому» вигляді, то гуманістичне навчання прагне виробити в учневі внутрішню потребу в знаннях та самоосвіті. На думку вченої, саме дотримання демократичного

стилю взаємин сприяє формування суб'єкт-суб'єктних відносин, де учень виступає в ролі замовника знань, умінь і навичок. Водночас, як зазначає дослідниця, головна перевага недирективної системи навчання полягає в тому, що специфічна позиція вчителя, спрямована на довіру, взаєморозуміння, співпереживання, взаємодопомогу. Фасилітаційний вплив є оптимізуючим чинником освітнього процесу, який забезпечує реалізацію будь-якого його компоненту [2].

У наукових працях К. Шевченко виявлено чинники фасилітативної компетентності вчителя, запропоновано її модель, створено комплекс діагностичних методик, що дозволяють виявити рівень розвитку структурних компонентів досліджуваного явища [5, с. 260]. Нам імпонує позиція науковця щодо того, що слідування педагогом принципам співпраці та фасилітації серед іншого стає передумовою для розвитку комунікативної культури учнів, а відтак – для розвитку їх власної фасилітативності. К. Шевченко розглядає фасилітативну компетентність як «інтегративне особистісне утворення педагога, що відображає рівень його здатності і готовності до стимулювання розвитку особистісного потенціалу учнів як суб'єктів когнітивної діяльності за рахунок особливого стилю їх взаємодії» [5, с. 261]. Структурними компонентами фасилітативної компетентності, на думку дослідника, є: мотиваційна, когнітивна, операційно-діяльнісна і рефлексивна компетентності, які розглядаються як компоненти фасилітативної.

Широкий спектр досліджень, присвячених фасилітації, провела О. Галіцян. Вона показала, що в психолого-педагогічних дослідженнях фасилітації здебільшого розглядають її процесуальний аспект. У цьому плані ключовими є поняття «фасилітуюча взаємодія», «фасилітуюче спілкування», «фасилітаційний вплив» як певна ознака, чинник чи умова, що вносить позитивні зміни в перебіг цих явищ і надає їм певної специфіки [1]. Науковця вважає, що найважливішим завданням викладача стає не домінантно-втручальне формування позитивних рис

мислення, характеру і поведінки, а створення умов для ініціації і здійснення особистого ціннісного вибору. За такого підходу до цілей освіти фасилітація, як створення специфічної соціальної ситуації розвитку здатності до усвідомленого учіння, стає сутнісною характеристикою педагогічного процесу, способом його реалізації.

Цікавою є думка О. Галіцан, що невід'ємним елементом структури особистості сучасного вчителя є його фасилітаційна спрямованість, що віддзеркалює внутрішню інтенцію, що спонукає до «допомагальних» дій та поведінки у площині професійно-педагогічної діяльності. Фасилітаційна спрямованість щільно пов'язана з емпатійністю вчителя, педагогічною рефлексією, прагненням до суб'єкт-суб'єктних стосунків із довколишніми [1].

Н. Лук'янчук у дисертації, присвяченій розвитку комунікативної обдарованості в юнацькому віці, тлумачить фасилітативний супровід як сучасну психолого-педагогічну форму роботи, спрямовану на створення комфортного середовища для особистості, умов для її вільного розвитку, підтримки активності й особистого досвіду, побудову суб'єкт-суб'єктних взаємин, спрямованих на полегшення процесу самопізнання й саморозвитку особистості [4, с. 58–59].

Вона виділила такі чотири істотні особливості фасилітативного супроводу:

– профіцитарність, коли обдаровані особи можуть усвідомити рівень власного розвитку комунікативної обдарованості, – прийняти як позитивні, так і негативні власні прояви під час спілкування;

– створення атмосфери абсолютного позитивного прийняття учня під час навчально-виховного процесу, що найкраще сприяє розвитку особистості;

– планування або очікування конкретного результату неможливе, але створення сприятливої атмосфери навчання й виховання, яка дає змогу запобігти суперечностям і труднощам стадії розвитку старшокласника, що передувала цьому;

– робота дорослого лише за запитом юнака або дівчини, робота разом для досягнення мети або вирішення проблем [4, с. 58].

У наукових працях М. Казанжи розглянуто поняття фасилітації, фасиліативності та фасиліативного потенціалу особистості [3]. Дослідниця не лише представила ґрунтовний аналіз поняття «фасиліативність», а й визначила комплекс специфічних ознак цього явища у проекції на певний вид професійної діяльності. Так, за М. Казанжи фасиліативність є психологічною якістю людини, яка є проявом її фасиліативного потенціалу. Функціями фасиліативності особистості, продовжує авторка, є: комунікативна, яка проявляється у створенні та підтримуванні доброзичливої атмосфери спілкування, ефективній комунікації між людьми, наявності (або розвитку) психологічних умінь сприймання, розуміння іншого, навичок вербального та невербального спілкування; ціннісно-сміслова, що проявляється в трансформації смислової сфери особистості, системи її ціннісних орієнтацій з превалюванням гуманістичних цінностей, поваги до способу буття людини; адаптивна, проявляється у соціалізації людини, включенні її до соціальних відносин, пристосуванні до соціальних вимог. Крім того, наголошує дослідниця, фасиліативність може додатково реалізовувати самореалізаційну, творчу, егозахисну, рефлексивну, емоційну та регуляційну функції [3].

Отже, проведений аналіз наукових досліджень з даної проблеми показав, що питання створення фасилітативного середовища в освітньому процесі є найдзвичайно актуальним, своєчасним й знаходиться в полі зору багатьох дослідників. Педагогічна фасилітація орієнтує сучасного педагога на встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин, забезпечення підтримуючого середовища у роботі з учнями з метою розвитку в них навчальної мотивації, самодостатності, розкриття творчого потенціалу, емпатії, гуманності тощо.

Список використаних джерел

1. Галіцан О. А. Сутність і структура педагогічної фасилітації вчителя. *Народна освіта*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/galican.htm
2. Гельбак А. Розвиток комунікативних навичок підлітків засобами фасилітаційного впливу : дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2010. 186 с.
3. Казанжи М. Й. Психологічні особливості осіб з різним типом фасилітативності : дис. ... канд. псих. наук . за спец. 19.00.01. Одеса, 2007. 190 с.
4. Лук'янчук Н. В. Фасилітативний супровід розвитку комунікативної обдарованості в юнацькому віці : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 250 с.
5. Шевченко К. Педагогічна фасилітація в контексті професійної компетентності вчителя. *Психологічні науки*. 2014. Вип. 2.13 (109). С. 258–263.
6. Фокша О. М. Педагогічні умови формування фасилітаційної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у професійній підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Державний заклад "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". Одеса, 2019. 240 с.